

Förord

Handboken för byajour och byavaktmästare är ett resultat av det arbete som bedrivits inom ramen för projektet ”Service på ett nytt sätt”. Med hjälp av handboken vill vi från projektets sida förmedla praktiska tips om vad du eller ni bör tänka på i samband med en byajour.

Projektet ”Service på ett nytt sätt” strävar efter att lyfta fram idéer som kan komplettera och förbättra den kommunala servicen samt skapa sysselsättning på landsbygden. Initiativtagare till projektet är Svenska Studiecentralen som utför arbetet i samarbete med Folkhälsan, Svenska Österbottens Ungdomsförbund, kommunerna/städerna: Kronoby, Pedersöre, Nykarleby, Oravais, Malax och Närpes. Projektet är delvis finansierat genom 5b-medel, åtgärdshelhet 4.6. ”Omorganisering av service” och landskapsutvecklingsmedel via Österbottens förbund. Projektet inleddes 1.6.1996 och beräknas vara slutfört 31.5.1997.

Hoppas att handboken kan hjälpa just dig framåt i dina funderingar!

Niklas Ulfvens
projektledare

Byajour -

en flexibel servicepunkt

Varför behövs en byajour ?

Service på landsbygden försämras: Posten dras in, byabutiken hotas, hem- och sjukvården brottas med allt knappare resurser osv. Trots det finns ett fortsatt behov av service och tjänster på landsbygden.

Finns det då möjlighet att bygga upp ett system för att föra ut servicen till de personer som inte vill eller har möjlighet att åka in till centrum för att utträta olika ärenden? Uppdrag som var för sig kan vara alltför små för att ge någon lönsamhet, men som då de samlas hos någon eller några personer kan vara tillräckligt många för att ge ett tillskott i kassan eller kanske t.o.m. vara början till ett nytt arbete.

Byavaktmästare och byajour; vad är det?

Byavaktmästare är en person som ger service åt sin byn eller det område där han bor. Byavaktmästaren skall kunna lite av varje, ha lätt för att umgås med folk och vara beredd att rycka ut när det behövs. Byavaktmästaren gör

allt det där som ingen annan har tid eller ork med.

Vem kan bli byavaktmästare ?

Det är ingen skillnad om du är man eller kvinna, ung eller medelålders, huvudsaken är att du serviceinriktad och flexibel. Byavaktmästeriet lämpar sig mycket väl också för ett par.

Byavaktmästaren kan med andra ord vara en enskild, ett företag eller en förening. Alla alternativ är möjliga, huvudsaken är att man har ett eller några ansikten som representerar byajouren. Man kan också tänka sig en pool där en förening eller by har hand om byajouren. Man kan då bygga upp ett enkelt system där den som har juren alltid kan nås via en mobiltelefon.

Valet av byavaktmästare är kanske inte heller så svårt eftersom det ibland kan finnas personer som genom sitt intresse och sin läggning blir det naturliga valet. Byavaktmästeriet behöver inte heller vara ett heltidsarbete utan kan vara ett komplement till t.ex. lantbruk eller något annat arbete.

Vad gör byavaktmästaren ?

Byavaktmästarens roll och arbetsuppgifter varierar beroende på behoven på ort och ställe. Byavaktmästaren finns till för alla: unga, familjer och ensamstående. Befolkningsstrukturen gör emellertid att en av de stora kundkretserna finns att söka bland äldre personer. Krafterna räcker inte till för att utföra det som tidigare gick i en handvändning utan man behöver hjälp. Butiken, posten och banken befinner sig plötsligt alltför långt borta för att inte tala om att gräsmattan behöver klippas och att snön vintertid hopar sig på farstukvisten. Verksamheten blir således beroende av behovet i närområdet men också av vem som utför tjänsterna.

Ett boende nära kunden underlättar direktkontakten mellan byavaktmästaren och kunden. Närheten gör det lättare att ge en "kundanpassad" service. Byavaktmästaren är den som man kan ringa åt om man får problem. Någon som man vet ställer upp och har tid.

Arbetsuppgifter kan vara t ex;

- reparationer, snöskottning, gräsklippning och andra små arbeten som hemvården varken kan, får eller hinner med.
- skötsel och övervakning av fritidsbebyggelsen i området, t.ex. ta upp båten, sätta på värmen, titta till fritidsstugan med jämna mellanrum.
- storstädningar, stor-, matt- och fönstertvätt
- barnpassning
- matservice, bakning och festservice
- gardinsömnad, inredningshjälp
- personlig omvårdnad; hårläggning, fotbad, skjuts till frissan
- handla, uträtta ärende på post och bank
- följeslagare till sjukhuset och hämta medicin
- hem- och hemsjukvård i privat regi
- förmedling av olika tjänster till företag eller till kommunen

Förteckningen är inte på något sätt uttömmande utan visar närmast på de möjligheter som finns att kombinera olika uppgifter för att få en tillräckligt bred bas för att det hela skall bli ekonomiskt lönsamt.

Vem har nytta av byajouren ?

Byajouren stöder både boendet i byn och existerande kommunala servicefunktioner. Kommunen eller staden drar direkt nytta av en byavaktmästares arbete. Varje person som kan bo kvar hemma betyder inbesparingar på anstaltsvården. Hem- och sjukvården avlastas och personer som enligt kommunens kriterier inte är berättigade till hemvård kan vända sig till byajouren för att få hjälp med mindre sysslor.

Invånarna i byn får en ny serviceform. Äldre personer ges ökad trygghet genom att de har en person på nära håll som de kan vända sig till utan att de känner att de är till besvär. Sommarstugeägare och utflyttade bybor får en kontaktperson i byn som de kan vända sig till för att t.ex. be denne att titta in till föräldrarna, titta till sommarstugan eller ordna så att sommarbostället renoveras under vintern.

Vad ska du tänka på innan du börjar på?

Tänk igenom igenom din affärsidé en extra gång och vilka risker det finns med att börja på med verksamheten. Det kanske krävs att du diskuterar igenom saken med någon

utomstående för att få höra lite nya åsikter. Fundera också igenom om du passar som byavaktmästare och att ha byajour. Diskutera igenom dina planer med din familj och försäkra dig om deras stöd.

Marknadsundersökning

Det kan vara bra att göra en liten marknadsundersökning före du startar för att få reda på om det finns något behov av dina tjänster. Ett kort frågeformulär om vem som skulle vara intresserad av vilka tjänster och till vilket pris. Ett sådant frågeformulär fungerar samtidigt som en marknadsföring av dig och ditt företag. Det underlättar också när du funderar på prissättningen av dina tjänster.

Organisera verksamheten

Du måste även fundera på hur du skall organisera ditt arbete. Långa resor kors och tvärs inom ditt verksamhetsområde innebär merkostnader för dig. Kostnader som kunden i slutändan betalar. Du måste också fundera över vilken typ av tjänster du skall erbjuda och var gränsen går för din verksamhet. Du behöver inte kunna allt, men du måste veta vem som kan det som inte du kan.

Heltid eller deltid

I små byar kan det vara svårt att få arbetsuppgifterna att räcka till och bilda en lönsam helhet. Ligger flera mindre byar nära varandra kan en och samma byavaktmästare

eller byajour naturligtvis betjäna flera byar. Fungerar byavaktmästeriet som komplement till någon annat arbete bör man även tänka över hur stort område man klarar av att betjäna.

Företaget

Byajouren blir ofta en företagsverksamhet. En byavaktmästaren sköter sin egen ekonomi, betalar sina egna avgifter, skatter inklusive MOMS samt ser till att försäkringar och pension är i skick. Det lönar sig därför att diskutera genom denna del av verksamheten med kommunens eller stadens näringsombudsman eller något av de företagshus som finns till för att göra utvärderingar av företagsverksamhet. Av dessa kan man även få vägledning om i vilken form man bör organisera verksamheten, vilka tillstånd som krävs och vilka krav som ställs på redovisning och bokföring.

Förening

Situationen blir delvis en annan om det är en förening eller byn som bedriver byavaktmästarverksamheten eller har byajour. Står en förening för verksamheten kan denna anställa en person som sköter om det praktiska utförandet. Denna person kan anställas på timbasis, deltid eller heltid beroende på vilket behov som finns och vilka ekonomiska resurser föreningen har. Föreningen kan också bygga upp ett system med frivilliginsatser och talko kring en byajour.

Föreningen kan t.ex. ha behov av en vaktmästare som sköter om föreningens lokaler och som samtidigt skulle kunna fungera som byavaktmästare. En förening har också möjlighet att utnyttja sig av sysselsättningsstöd för att anställa en arbetslös under 6-10 månader för att utföra byavaktmästarsysslor. Den ansvariga föreningen måste dock räkna med att i normal ordning betala skatter, arbetsgivaravgifter och försäkringar för sina anställda.

Kontakter till kommunen

Goda kontakter till kommunen kan sänka kostnaderna för verksamheten. Kan kommunen gå in och köpa vissa tjänster betyder detta att man har en grundplåt för verksamheten. Denna sak bör dock diskuteras med respektive kommun för att få reda på vilka behov kommunen anser sig ha och på vilket vis man kan samarbeta. Kommunen kan t.ex. ha lämpliga utrymmen att ställa till förfogande där byavaktmästaren kan utföra mindre reparationer. Ett nära samarbete mellan hem- och sjukvården kan vara ett bra koncept att bygga på. Hemvårdaren kan då kontakta byavaktmästaren då hemvårdarens ansvarsområde slutar och det finns ett behov av att någon rycker in.

Kommunal service och privata företag

Företagarnischen för byavaktmästaren och byajouren är det tomrum som finns mellan kommunal service och den service som byabutiken, olika hantverkare och företagare inom området erbjuder. Det gäller därför för dig att ta reda på vad den kommunala servicen inom området erbjuder och åt vem. Kommunen kan stå till tjänst med att berätta vilka uppgifter som utförs t.ex. inom ramen för hem- och sjukvården och åt vem. Du kan ta vid där dessa slutar. Du har också en betydligt bredare målgrupp eftersom du inte behöver begränsa dig till sådana personer som är i behov av kommunal service.

Beroende på vilka uppgifter du kan åta dig att utföra kommer du också att ha ett behov av att föra vissa arbetsuppgifter vidare till andra tjänsteproducenter. Du behöver inte kunna allt och i vissa fall räcker det med att du tar hand om att se till att saker och ting blir gjorda. Du förmedlar helt enkelt uppdraget vidare mot en liten avgift. Var din verksamhet börjar och

slutar avgör du själv, huvudsaken är att kunden blir nöjd.

Dina tjänster är inte gratis

Vill du kunna livnära dig på ditt arbete krävs det att du tar betalt. Hur mycket och för vad avgör du själv. Kom ihåg att det inte är bara ditt arbete som kostar. Du måste räkna med att avgiften även skall täcka utgifterna för resor, material, utrustning, försäkringar osv.

Det viktiga är att kunden upplever att han får valuta för pengarna. Det ligger ganska mycket i uttrycket att ”en bra vara marknadsför sig själv”. Det bästa sättet för dig att marknadsföra din verksamhet är att se till att du har nöjda kunder. Kvaliteten på dina tjänster är minst lika avgörande som att hitta en rätt prisnivå.

Håll ordning på din ekonomi. Känner du att den ekonomiska biten blir för tung kan det löna sig att låta någon annan ta hand om bokföringen medan du själv kan koncentrera dig på själva verksamheten. Viktigt är också att du har ett system för att anteckna beställningar och vilka uppgifter du utfört åt vem. Detta gör det lättare

att planera ditt arbete och du kan hålla reda på vem som skall betala för vad.

Tomas - en byavaktmästare

Tomas har problem med nacke och axlar vilket gör att han inte klarar av arbete som bilmekaniker och därför behöver ett mera omväxlande arbete. Han har under en längre tid funderat över vad som skulle passa honom. Han vill inte flytta bort från byn, men det är ont om lämpliga arbetsplatser. Tomas diskuterar saken med bekant som kommer fram med en idé om att han kunde bli byavaktmästare. En idé som hon snappat upp under resor i Sverige och Norge.

Idéen verkar inte helt tokig. Det är just sådant arbete Tomas är intresserad av. Han tar kontakt med några personer för att se om det finns något intresse av en sådan verksamhet. Speciellt äldre personer verkar vara intresserade av att utnyttja Tomas tjänster. Tomas tar kontakt med kommunen för att höra vad hemvårdare får och kan göra. Han får på så sätt en ungefärlig uppfattning om vilka typer av tjänster han kan

bjuda åt äldre personer som använder sig av hemvården.

Tomas funderar vidare för att se vilka andra som skulle kunna ha nytta av tjänster. När han tänker efter skulle de flesta i byn säkert på ett eller annat sätt kunna bli hans kunder. Frågan är bara om det går att få det hela lönsamt.

Tomas beslutar sig för att ta förnyad kontakt till kommunen för att höra sig för hur de ställer sig till den här typen av verksamhet och vilken nytta de kan ha av att den finns. Finns det kanske en möjlighet att kommunen kan köpa tjänster av honom? För att kunna bilda sig en uppfattning om verksamhetens omfattning, lönsamheten och om kunderna kommer att räcka till beslutar sig Tomas för att pröva på i liten skala jämsides med arbete han nu har.

Tomas räknar med att det inte krävs några större investeringar för att kunna starta upp. Han har en hel del utrustning sedan förut och eftersom han siktar på att arbeta upp verksamheten kan han skaffa det han behöver allt eftersom. Tomas vill så långt som det är möjligt undvika att ta lån för verksamheten och är medveten om att kommer lån att ta en tid före verksamheten är inkörd.

Tomas anser det onödigt att i detta skede bilda något skilt bolag för verksamhet utan börjar på som enskild näringsidkare. Det räcker i sådana

fall med en en enkel grundanmälan till handelsregistret och en MOMS-anmälan till skattemyndigheterna. MOMS, försäkringar och företagarpension är andra frågor som han hamnar att ta ställning till. Tomas val av företagsform gör att han slipper undan med minsta möjliga pappersarbete och att han fritt kan bestämma över verksamheten.

Befolkningsunderlaget inom det område som Tomas tänker bedriva sin verksamhet är ca. 1000 personer och borde räcka till för att ge ett tillräckligt kundunderlag. Han har även funderat ut ett system för att hålla nere resekostnaderna. Genom att koncentrera sig på ett vädersträck per dag kan han slå två flugor i en smäll. Han kan organisera sin verksamhet samtidigt som han håller nere resekostnaderna.

Tomas har sett till att hans idé fått uppmärksamhet i lokalpressen och på det sättet marknadsfört sig och sin företagsidé. Han har dessutom kontaktat de lokala affärerna för att se om de är villiga att medverka i ett system där äldre personer kan ringa in sin beställning till affären medan han sköter om hemtransporten. För att kunna bilda sig en uppfattning om vad anstaltvården på orten kostar har han varit kontakt med ortens servicehem. Han kan därigenom påvisa vilka inbesparingar kommunen gör genom att äldre personer kan bo kvar i det egna hemmet.

Tomas tror på sig själv och sin verksamhet. Han är beredd att satsa helhjärtat och söker hela tiden nya arbetsuppgifter som kan komplettera verksamheten som byavaktmästare. Tomas räknar med att ju fler ben hans företagsverksamhet har att stå på, desto stabilare blir verksamheten.

Hjälp med starten

Det hänger alltid på dig själv om du vill starta upp någonting eget. Hjälp med att utvärdera din affärsidé, kalkyler, val av företagsform osv. får du av kommunens näringsombudsman eller någon av de företagshus som finns för att hjälpa fram nya företagare. Du kan också ta kontakt med HIM-förtagartjänst i Vasa, vilken står till tjänst med rådgivning och utvärdering av företag och företagsidéer. De kan hjälpa dig, men det är du som skall göra arbetet.

Kontaktuppgifter:

Kronoby kommun

Ola Känsälä, personalsekreterare
PB 22, 68501 Kronoby
tel. 06-83434214, fax 06-8343200

Pedersöre kommun:

Matti Knutar, näringsombudsman
PB 1, 689111 Bennäs

tel. 06-7850106, fax 06-7290547

Nykarleby stad

Michael Djupsjöbacka
PB 29, 66901 Nykarleby
tel. 06-7856131, fax 06-7856199

Oravais kommun

Gunnevi Höglund, kommundirektör
PB 6, 66801 Malax
tel. 06-3852130, fax 06-3852150

Malax kommun

Börje Huhta, näringsombudsman
PB 6, 66101 Malax
tel. 06-3651194, fax 06-3651679

Närpes stad

Företagshuset Dynamo
Håkan Westermarck, vd
64200 Närpes
tel. 06-2243620, fax. 06-2241288

HIM-företagstjänst, Vasa distriktsbyrå,

Storalånggatan 55, 65100 Vasa
tel. 06-3121533, fax 06-3121643

Du kan också kontakta:

Din bank
Ditt försäkringsbolag
Den lokala bokföringsbyrån

